

תוספת שביעית

גליון שבועי בענייני שמיטה
Weekly newsletter on the subject of shmitta

פרשת ואתחנן | מנחם (ס) תשפ"א

גליון 16

הנחמה

שבת נחמו נקראית על שם הפטרת הנחמה בנביא ישעיהו (מ, א) האומר: 'נחמו נחמו עמי יאמר אלוקים'. הפטרה זו פותחת את רצף של שבעת הפטרות הנחמה הבאות אחר ימי בין המצרים. בפנים הפטרה הנביא מתאר את רגעי הגאולה בה 'ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר'. ובשעה שכבוד ה' יופיע בעולם יסתלקו כל תארי הכבוד המדומים מעל אותם שנוטלים אותו עליהם בגאווה ושחץ. הנביא מתאר את בעלי הגאווה בשלל תארים. כאשר המוטיב המרכזי נסוב סביב צמחי השדה.

כן אנו מוצאים בכתוב: 'כל הבשר חציר וכל חסדו פציץ השדה היינו, שהאדם הוא זמני ומתכלה. וזה המשך דבריו 'בש חציר נבל ציץ'. ולאחר מכן ממשיך לדבר בענין הרזונים והגאים 'הנותן רוזנים לאין שפטי ארץ פתהו עשה'. ועל זה מבאר הנביא את גורלם של אותם אנשים: 'אף בל נטעו אף בל זרעו אף בל שרש בארץ וגזם וגם נשן בהם ויבשו וסערה פקש תשאם'. פירוש הדברים, שבעת היא לא תהיה כל משמעות לכל גאוותם, מחאר והכל יבש ויתפרק.

אמנם ניתן להתבונן שהנביא מציין כאן מזכיר כאן נטיעה, זריעה, והשרשה. ו המדרש רבה בשיר השירים (ז, ג) דורש זאת על האומות, נראה את השלשון: 'ר' נחמיה בשם ר' אבון אומות העולם אין להם נטיעה, אין להם זריעה, אין להם שרש, ושלשתם בפסוק אחד'. ובמפשי הפסוק מבואר שהפסוק דיבר בדרך לא זו אף זו, שכן נטיעה היא החזקה שבמעלת הצמחים. לאחר מכן הזריעה, ורק לאחר מכן ההשרשה.

ובביאור המילות ביאר המלבי"ם, שנטיעה נאמרה באילן, ואילו זריעה נאמרה בצמחי השדה. וכוונתו לתבואה וירק. וכן אנו מוצאים שאילן פרי עומד לשנים ארוכות, והרי זה ביטוי לקביעות ועמידות, כאשר דבר הנטוע עומד לימים רבים. אולם ירק השדה מצריך כל שנה זריעה מחדש, והרי הוא פחות לעומת קביעותו של האילן. אלא שאחריו באה נקודת ההשרשה, שהיא תהליך קליטת הירק באדמה, וכוונת הנביא לומר שאותם אשר נראים נטועים היטב בארץ, יתגלו באותה העת כקש ללא שורש, אשר נישא ברוח קלה ונתלש ממקומו.

אמנם במעלת עם ישראל מביא המדרש (שם) מקראות רבות מהם אנו למדים שישראל נקראים גם כנטיעה, כזריעה, ובעלי שורש. את הנטיעה דורש המדרש מהפסוק בעמוס

מתחילים ללמוד שביעית

דרישה ושאיילה הינן שני חלקים האמורים בידיעת המצוה בשעתה. מה דינה בשביעית?

דין דרישה ל' יום קודם החג, ובחג עצמו.

מסכת מגילה (מגילה לב.) חותמת במילים הבאות:

"משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג"

ומשמע שיש מצוה לדרוש בעיצומו של החג בהלכות הנוגעות לאותו חג - אולם יש לדייק שקודם התקדש החג אין חובה לדרוש בהלכות החג.

אך הנה הגמרא שם (ט:): מביאה את דברי הברייתא:

"דתניא, שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, רבן שמעון בן גמליאל אומר, שתי שבתות"

כלומר, ישנו חיוב להקדים ולעסוק בהלכות החג טרם הגעתו. ולכאורה שחיוב הדרישה קודם לחג כולל בתוכו שני מיני מצוות. שאילה קודם החג, זה ענין אחד. וגם בעיצומו של חג יש דין לדרוש ולשאול בענינו של יום, וזה הענין השני. אלא שיש להתבונן אם אכן יש בכאן שני דינים, או שמא הכל ענין אחד.

ובביאור הענין מצאנו כמה שיטות.

שיטת הרשב"א הריטב"א והר"ן (ריש מגילה), שבאמת דין 'שאילה' קודם החג לא נוהג אלא בתלמיד הבא לשאול, אך חובת הדרישה קיימת רק בחג עצמו. אמנם התוס' במגילה (ד. ד"ה: מאי) חולק, וסובר שיש חובה לדרוש וללמוד את הלכות הפסח החל משלושים יום קודם הכנס החג. וכן דייקו מרש"י בסוכה (ט. ד"ה: בית).

תירוץ נוסף הובא בבית יוסף (או"ח תכט, א) שדין שאילה ודרישה נאמר רק בערב פסח משני טעמים: טעם אחד, משום שההלכות בו רבות. אמנם בשאר מועדים אין חובה לדרוש ל' יום קודם, אלא רק בחג עצמו. טעם נוסף מביא הבית יוסף (שם) שדווקא בפסח תקנו לדרוש קודם החג, משום שהיו צריכים להתעסק בהבאת קרבן הפסח, ועבור זה היו נדרשים ללמוד את הלכות הקרבן קודם החג. אמנם שאר מועדים אינם צריכים שאילה ודרישה קודם החג.

אך יעויין ברש"י למסכת סוכה (ד"ה: בית) שמפורש בדבריו שדין ל' יום נוהג גם קודם חג הסוכות.

טעם הדין לדרוש קודם החג ל' יום.

ובאמת יש לברר את מקורה וטעמה של ההלכה לעסוק בהלכה קודם הגעת זמנה.

ובטעם הדבר מצאנו ב' טעמים.

יש הסוברים שהוא מדין הקורבנות, וכן כתבו התוס' בכבורות (נז: ד"ה: בפרוס), שהיו דורשים שלושים יום קודם פסח שני, כדי שידעו מתי להביא את קרבן הפסח

הידעת?
יש הסוברים שפרי 'בנות שוח' מזהה עם הבנות של ימינו

לכל הגיליונות
לחץ כאן
להצלחת **צבי הירש ליב** בן שרה לאה
לזון הגן במהרה

ט"ו באב סוף זמן נטיעה

מחלוקת תנאים בשיעור קליטת האילנות מובילה לכך שאסור ליטוע אילן למרות שאין

השבת אנו מציינים את תאריך ט"ו באב, אשר בו אמרו במשנה (תענית ד, ח) 'אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים'. ובגמרא שם (ל: מביאה הש"ס מספר טעמים לבאר במה נתייחד יום זה. אולם יש ליום זה משמעות נוספת משום שחמישה עשר בחודש מנחם^(ס), הינו היום האחרון בו ניתן לשתול עצים. מי שלא הספיק ליטוע עצים עד אז, יאלץ להמתין עד מוצאי ראש השנה תשפ"ג. אמנם הדבר נתון במחלוקת על כן נבוא לסכם את דיני נטיעת עצים בערב שמיטה.

הגמרא במסכת ראש השנה (ט:): אומרת: 'אחד הנוטע, אחד המבריך, ואחד המרכיב, ערב שביעית שלשים יום לפני ראש השנה - עלתה לו שנה, ומותר לקיימן בשביעית, עלתה לו שנה, ואסור לקיימן בשביעית'. נדקדק את לשון הגמרא - 'עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית', לפנינו שני דינים שונים שהגמרא קושרת אותם יחדיו. הדין הראשון זו ענין ה'עלתה לו שנה'. כוונת הדברים למנין שנות עורלה האמור בתורה. וכוונת הגמרא של' יום הינם פרק זמן למנות את שנות האילן כשנה שלימה. החלק השני זה היתר קיום בשביעית, אשר בנוי על דברי המשנה בשביעית. (ב, ו) שם מובא: 'אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור רבי יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת לשלשים ימים שוב אינה קולטת רבי יוסי ורבי שמעון אומרים לשתי שבתות'. והנה התורה אסרה לעשות מלאכת קרקע בשנה השביעית. כל נטיעת אילן עוברת תהליך הנקרא 'קליטה' כפי הידוע כבר, קליטה הינה השלב בו הנטיעה נקלטת באדמה. ונביא את לשון הרמב"ם בפירושו על משנתנו שכותב כך: 'הלקיחה והחטיפה, והיא כינוי אצלם להתחברות האילן בארץ והתפשטות שרשיו באדמה'. נמצא עד כה, שלכל השיטות ניתן לשתול אילן לא יאוחר מראש חודש אולול, שהוא שלושים יום קודם ראש השנה.

מכל מקום מבואר שדעת הכל הסיכמה שאין לגרום קליטת אילן בשנה השביעית, וכל נידון המשנה הוא בכמות הזמן שיש להרחיק מתוספת השביעית כדי שהקליטה תסתיים לפני זמן האיסור. אמנם הדבר עומד במחלוקת ראשונים בהבנת הסוגיא בראש השנה. שיטת רש"י (שם ד"ה: צריך) שאסור לגרום קליטה ב'תוספת שביעית', ואילו שיטת רבינו תם (שם

מושג בשביעית | בנות שוח

בנות שוח הינן מין תאנים לבנים (ברכות מ:), יש הגורסים בנות שוע (אגודה). זמן גדילתם של הבנות שוח אורך שלוש שנים (שביעית ה, א) יש מקומות בהם נקרא מין זה בשם 'פיטיריה' (ירושלמי שביעית ה, א), ויש מקומות שנקרא 'אלמוז' (רבי נתן אב הישיבה) יש הסוברים שבנות שוח הוא פרי גרוע ('ש דמאי א, א) ויש סוברים שהוא הפרי משובח ('תוס' שבויעות יב: ד"ה כבנות) יש הסוברים שהוא הפרי אשר אכל אדם הראשון בגן עדן (בראשית רבה טו, ז). ויש שסוברים שיש שני מינים שנקראו בשם זה ('תוס' ר"ש שם).

במשנה בשביעית (ה, א) מובא הדין שאילן פרי נידון אחר חנטתו ומכיון שדרכו של פרי זה לגדול במשך שלוש שנים, יש לנהוג קדושת שביעית בכל הפירות שחנטו בשביעית, ואפילו לאחר שנה או שנתיים מצאת שנת השמיטה. בחלקו הראשונים אם אילן זה מוציא כל שנה פירות חדשים, ויש בו ישן וחדש יחדיו. (ר"ש שם) או שמא אין פירות חדשים עד לאחר שמסתים מחזור הפירות הראשון (רמב"ם שם)

